

Bolesław Bielawski

Działalność ODZ w 1969 r. w zakresie dokumentacji i konserwacji zabytkowych organów i prospektów organowych w Polsce

Ochrona Zabytków 23/2 (89), 122-124

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wartość wykonanych prac konserwatorskich w 1968 r. wyniosła 120 tys. zł, natomiast w 1969 r. już około 300 tys. zł (wg cenników PP PKZ).

Gwarancją pełnego wykorzystania sprzętu i możliwości pracowni jest zwiększenie personelu, przede wszystkim konserwatorskiego, co przyspieszyłoby proces ratowania zabytków ruchomych, a jednocześnie przyniosłoby poważne efekty ekonomiczne. Pomieszczenia Okręgowej Pracowni Konserwatorskiej zajmują łącznie około 400 m² powierzchni, na której (przy zgromadzonym już sprzęcie) można w tej chwili zatrudnić przynajmniej 10 konserwatorów, nie licząc personelu pomocniczego. Przy takiej liczbie zatrudnionych osób prace konserwatorskie wykonane w ciągu jed-

nego roku mogłyby osiągnąć wartość od 1,5 do 2 mln zł (wg obecnie obowiązujących cenników PP PKZ).

Jeśli teraz dla porównania podamy, że wartość wszystkich konserwacji zabytków, będących pod opieką Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, w latach 1960—69 (wykonanych przez PP PKZ i konserwatorów indywidualnych) wyniosła właśnie około 2 mln zł, to stanie się zrozumiałe, jakie znaczenie może mieć działalność Okręgowej Pracowni Konserwatorskiej w Szydłowcu dla ratowania zabytków Kielecczyzny.

mgr Norbert Szunke
Okręgowa Pracownia Konserwatorska
w Szydłowcu

DISTRICT CONSERVATION ATELIER IN SZYDŁOWIEC

On the decision of Kielce local authorities has been called into being a new District Conservation Atelier in Szydłowiec with the range of its activities covering the whole territory of the Kielce Voivodship. It is well worth to be stressed that this newly formed District Atelier represents an unique institution of that kind in this country and is dealing with preservation of paintings and polychrome sculptures being the property of museums scattered in the territory as well as with conservation of historical monuments under care of the Voivodship Conservator Office in Kielce, numbering to 15,000. The Szydłowiec Atelier has at its disposal 9 rooms of varying sizes with the floor area totalling to nearly 400 sqm. On this area are sited the following: the preservation atelier, photographic atelier with accompanying dark-room, X-ray and chemical laboratories, and two stores, one of which is housing objects and the other materials.

Among the equipment units and modern specialized apparatus should be named electrically heated vacuum-operated table for canvas-doubling, three mi-

croscopes, three cameras, two enlargers, colposcope, X-ray apparatus, photo-negative viewing device, two laboratory driers, three shade-free lamps, fume cupboard, racks for painting storage, moisture measuring equipment and the like. In this newly established atelier several highly interesting works and preserving operations have already been carried out on valuable objects of art.

In addition to its normal range of preserving operations the atelier is conducting conservator's tests, periodical surveys of state of preservation with regard to monuments kept in museums, different physico-chemical investigations and analyses on objects under preservation and also prepares detailed documentations. On all the investigations and preserving activities special publications are being issued.

It is intended that the future development of the atelier should be aimed at increasing the number of skilled personnel which in turn will enable the preservation of several first-class monuments in the Kielce Voivodship.

BOLESŁAW BIELAWSKI

DZIAŁALNOŚĆ ODZ W 1969 R. W ZAKRESIE DOKUMENTACJI I KONSERWACJI ZABYTKOWYCH ORGANÓW I PROSPEKTÓW ORGANOWYCH W POLSCE

Z inicjatywy Ośrodka Dokumentacji Zabytków w dniu 24 lutego 1969 r. odbył się zjazd organmistrzów polskich. Ośrodek zapewnił mu obsługę merytoryczną, m. in. w postaci re-

feratu niżej podpisanego na temat obowiązków wynikających dla organmistrzów z ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach. Ważnym punktem

zjazdu był odczyt szwedzkiego organologa Samuela Nygrena na temat dokumentacji i konserwacji zabytkowych organów w Szwecji oraz wystawa ilustrująca to zagadnienie, bogata w wydawnictwa, plansze, zdjęcia, prze-zroczka, a szczególnie w doskonałe nagrania muzyki organowej. Zarówno odczyt S. Nygrena, jak i wystawa wzbudziły duże zainteresowanie nie tylko wśród uczestników zjazdu, lecz także wśród młodzieży ze szkół muzycznych i w środowisku muzycznym Warszawy. Po obradach uczestnicy zjazdu zostali zaproszeni na koncert muzyki dawnej w wykonaniu zespołu *Fistulatores et Tubicinatores Varsovienses*, który odbył się w hallu Muzeum Narodowego w Warszawie.

Techniczną stroną organizacji zjazdu zajął się bardzo sprężyście Związek Izb Rzemieślniczych, m.in. powielając wyciąg z Ustawy o Ochronie Dóbr Kultury i o Muzeach z 1962 r., uwzględniający szczególnie specyfikę organów zabytkowych, dzięki czemu każdy organmistrz mógł otrzymać jego egzemplarz. Pomieszczeń dla odbycia zjazdu oraz dla ekspozycji wystawy udzieliła Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna w Warszawie w swoim nowym gmachu przy ul. Okólnik nr 2. W zjeździe wzięło udział około 50 organmistrzów oraz szereg zaproszonych gości — muzykologów, muzyków i konserwatorów zabytków.

Głównym celem tego spotkania było z jednej strony zapoznanie organmistrzów z Ustawą i wynikającymi z niej obowiązkami, z drugiej — zaznajomienie się Ośrodka Dokumentacji Zabytków z problematyką nurtującą środowisko organmistrzów. Problematyka ta wyłoniła się zwłaszcza w trakcie dyskusji. Trzeba podkreślić, że wszyscy jej uczestnicy wyrazili konieczność zorganizowania pełnej ochrony, dokumentacji i konserwacji zabytków organów w Polsce.

Dyr. Władysław Okuszek, przedstawiciel Związku Izb Rzemieślniczych przedstawił pokrótce pozycję organmistrzów w Izbach Rzemieślniczych (56 warsztatów, z których tylko 14 szkoli uczniów — łącznie 20 osób), zapewniając jednocześnie o poparciu instytucji, którą reprezentuje, dla wszelkiego rodzaju inicjatyw zmierzających do usprawnienia pracy organmistrzów i podnoszenia ich kwalifikacji zawodowych, także w problematyce konserwatorskiej.

Prof. Teodor Zalewski, Rektor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Warszawie, zwrócił uwagę na wielkie ożywienie zainteresowań muzyką organową, szczególnie wykonywaną na autentycznych zabytkowych instrumentach.

Mgr Maria Charytańska, dyrektor ODZ, zapoznała środowisko organmistrzów ze struk-

turą i zakresem działania służby konserwatorskiej w Polsce oraz dała krótką charakterystykę wypracowanych w tej dziedzinie metod naukowych.

W dalszej dyskusji brali udział kolejno: Dominik Biernacki, dr Jerzy Gołos, Robert Polcyn, Stefan Rakowski, Dymitr Szczerbaniak, Jerzy Erdman, mgr Marian Dorawa, prof. Stanisław Możdżonek, Józef Łęgowski i dr Lech Krzyżanowski.

Podsumowując dyskusję można ją przedstawić w formie następujących postulatów:

- 1) Istnieje potrzeba wydzielenia organmistrzów z Cechu Rzemiosł Różnych i przyznania im statutu rzemiosła artystycznego, na wzór organizacji lutników.
- 2) Spośród organmistrzów należy wyłonić grupę organmistrzów - konserwatorów zabytkowych instrumentów, mających w tym zakresie odpowiednie przygotowanie, i tylko im zezwolić na konserwację zabytkowych organów.
- 3) Konieczna jest reforma szkolenia organmistrzów; należy zostrzyć kryteria przy wydawaniu dyplomów mistrzowskich; nauka powinna trwać dłużej (obecnie 2 lata) i powinna dawać, obok praktycznej, gruntowną wiedzę teoretyczną.
- 4) Należy zapewnić organmistrzom przydział pełnowartościowych materiałów (drewno, cyna) do konserwacji zabytkowych organów.
- 5) Państwowa Komisja Cen w porozumieniu z odpowiednimi organami Ministerstwa Kultury i Sztuki i organmistrzami powinna ustalić sposób rozliczania prac konserwatorskich przy zabytkowych organach.
- 6) Konieczne są kontakty z organmistrzami i specjalistami od konserwacji zabytkowych organów w innych krajach, przodujących w tej dziedzinie.
- 7) Przy dokumentacji zabytkowych organów konieczna jest dokumentacja dźwiękowa. Należy też badać akustykę wnętrza, dla których budowane były organy, ponieważ w zależności od tego dawni organmistrzowie projektowali mensury i układy miłksur. Prace pomiarowe może przeprowadzić przygotowana do tego Katedra Akustyki przy PWSM w Warszawie.
- 8) Dokumentacja powinna uwzględniać pełną dokumentację pomiarową mensur.
- 9) Trzeba opracować historię cechu organmistrzów polskich.
- 10) Służba konserwatorska powinna być dokształcana w zakresie historii i budowy zabytkowych organów. Zagadnienie to należałoby wprowadzić do szkolnictwa konserwatorskiego.
- 11) Główni użytkownicy zabytków organów — organiści i administracja kościelna — powinni być uświadomieni co do wartości zabytkowych organów oraz sposobów chronienia ich przed dewastacją. Dobrym przykła-

dem jest tutaj Diecezja Warszawska, przy której powstał 6-osobowy zespół rzeczoznawców, czuwający od strony władz kościelnych nad zabezpieczeniem zabytkowych instrumentów.

Na koniec podkreślono pionierską rolę, jaką odegrała Katedra Organów PWSM w Krakowie w pracach przy zabytkowych organach w Polsce.

W dalszej pracy Ośrodka Dokumentacji Zabytków w zakresie inwentaryzacji zabytkowych organów i prospektów organowych wzbogacono kartotekę tego rodzaju zabytków do 1500 pozycji. Zaznajomiono się ze stanem technicznym najwartościowszych zabytkowych organów w Polsce, m. in. w Kazimierzu, Olkusz, Jędrzejowie, Leżajsku, Ostrołęce, Toruniu, Domaniewicach, oraz zebrano dla nich istniejące materiały dokumentacyjne.

Wykonano próbną dokumentację fotograficzną organów w kościele św. Jana w Toruniu. Ośrodek otrzymał też pierwszą próbną dokumentację konserwatorską prac przy zabytkowych organach w kościele Narodzenia N.P.

Marii w Zamartem, wykonaną przez organmistrza Józefa Molina pod nadzorem konserwatorskim mgr. Mariana Dorawy. Także po raz pierwszy na zlecenie Konserwatora Zabytków m. Wrocławia wykonano dokumentacje rysunkowe prospektów organowych w kościołach św. Elżbiety i Opatrzności Bożej we Wrocławiu.

Przygotowano i wydrukowano ankietę dotyczącą zabytkowych organów, która została rozdana do wszystkich kościołów. Jej wyniki zostaną opracowane w 1970 r. i stanowiąc będą podstawę do przeprowadzenia systematycznej ewidencji zabytkowych organów w Polsce. W kwartalniku „Ochrona Zabytków” problematyce tej poświęcono dwie notatki — Sprawozdanie z konferencji, która odbyła się 22. XI.1968 r. „OZ”-XXII(1969), nr 1, s. 68 oraz J. Gołosa, Z historii konserwacji zabytkowych organów w Polsce, „OZ”-XXII (1969), nr 2, s. 144.

mgr Bolesław Bielawski
Ośrodek Dokumentacji Zabytków
Warszawa

ACTIVITIES OF THE HISTORICAL MONUMENTS DOCUMENTATION CENTRE IN THE FIELD OF DOCUMENTATION AND PRESERVATION OF ANCIENT ORGANS AND ORGAN PROSPECTS IN POLAND

On the initiative of Historical Monuments Documentation Centre on February 24, 1969 a session of Polish organ-builders has been held at Warsaw with the aim to make them acquainted with the Historical Monuments Protection and Museums Act, 1962 as well as with the duties and responsibilities arising from regulations contained in the said Act. No less important issue on the session's agenda constituted the problems most commonly encountered within the milieu of Polish organ-builders in their everyday practice. The session offered an opportunity for a lecture delivered by the Swedish organ expert, Mr. Samuel Nygren, who at the same time made those present at the session familiar with his unusually interesting self-prepared travelling exhibition devoted to problems of scientific documentation and experiences gathered in the field of ancient instruments preservation in his country.

From among several desires submitted by those attending the session should, in the first line, be listed the need for selecting from the milieu of organ — builders those specializing and responsible

for conservation of ancient instruments, at the same time having adequate professional skill and knowledge enabling them to undertake the task, and also the necessity of special training for personnel of the government conservation authorities in the field of history and building of ancient organs through introducing the subject into curricula of conservation training courses.

The Historical Monuments Documentation Centre has in turn been made acquainted with the technical state of the most precious ancient organs in the country and supplied with the first draft conservation documentations for organs at Zamarte and the two sets of made-to-scale drawings covering two organ prospects at Wrocław.

Churches throughout the country have been provided with inquiry forms issued by HMDC and the answers sent are to be worked up later in 1970 to form the basis for systematically prepared list of ancient organs in Poland.